

Kunst en Klimaat

Uit het leven van een vlinder

Stefan Cools en Sandra van den Beuken

De Domijnen, *Uit het leven van een vlinder*, overzicht presentatie, foto Moniek van Wegdam

Kunstenaars zijn meesters in het visualiseren, verbeelden en overtuigen. Met hun werk vertellen ze verhalen die bekijken. Als het gaat om het klimaat is hun benadering niet per se wetenschappelijk of apocalyptisch, eerder is het ze te doen om bewustwording en beïnvloeding. Wat moet er veranderen in onze omgang met natuur en milieu en vooral, hoe kunnen we beter samenwerken om een ommezwaai in denken en doen te realiseren? Het kunstenaarsduo Stefan Cools en Sandra van den Beuken hanteert een oplossingsgerichte aanpak in de vorm van concrete natuurprojecten. Het grote publiek wordt in De Domijnen in Sittard er op een creatieve manier bij betrokken en werkt graag mee.

Etienne Boileau

Stefan Cools houdt zich als kunstenaar en botanist sinds twee jaar bezig met een artistiek onderzoek over vlinders genaamd *Lepidoptarium*. Vanuit dit onderzoek ontwikkelt hij samen met zijn partner Sandra van den Beuken kunstwerken, installaties en community art projecten. Van den Beuken is landschapsonwerper en houdt zich vooral bezig met de uitvoering, planning en financiering van hun beider projecten. De levenscyclus van een vlinder staat daarbij centraal.

Cools en Van den Beuken hadden voor de tentoonstelling twee jaar voorbereiding nodig; het hele atelier van Cools werd overgebracht, en er werden talloze foto's en video's en bijzondere objecten geplaatst, die hun projecten illustreren. Zo zie je video-opnames waarin Cools palen in de grond slaat, waarin stukken land - die de Provincie Limburg in pacht heeft gegeven - worden bewerkt en opnieuw worden ingezaaid en waarin bomen worden aangeplant door vrijwilligers.

Wat behelst Lepidoptarium precies?

Stefan Cools (SC) "Het is een tweejarig onderzoek dat zes velden van Noord- tot Zuid-Limburg beslaat; de lokale overheid heeft ze ons voor die periode het beheer gegeven. Samen met honderd burgeronderzoekers hebben we de velden ingezaaid met een specifiek zadenmengsel en overall

dezelfde bewerking gedaan. Daarna zijn we gaan onderzoeken wat er gebeurde: welke vegetatie kwam op, welke vlinders kwamen daarop af en wat vertelde dat ons? De vlinder als kensoort van de kwaliteit van het landschap. Na twee jaar hebben we het beheer weer teruggegeven met een advies voor de toekomst aan de gemeente."

Sandra van den Beuken (SvdB) "We hebben dat beheer zelf bekostigd, niet vanuit subsidies van de gemeente, maar vanuit subsidies van kunstfondsen. In onze projecten doen we vaak beroep op zowel kunst- als natuurfondsen."

Maken jullie ecologische kunst?

SC "Nee dat niet, onze projecten staan veel dicht bij de mensen dan die van ecologische kunstenaars. We implementeren onze projecten in het landschap en betrekken er burgers bij. Fondsen willen vaak graag het aantal bezoekers weten, maar eigenlijk zouden ze moeten vragen naar de aantallen vlinders en vogels die er in onze velden voorkomen."

SvdB "We geven ook les aan de Academie in Maastricht. Daar komen ook weer allerlei autonome projecten uit voort zoals het maken van een voorstel voor een nieuwe groene inrichting van de binnenstad met objecten waar planten en dieren in kunnen huisvesten."

SC "De picknick kleden die je hier ziet hangen, zijn gemaakt door burgeronderzoekers. We lieten ze foto's maken van het kleurenspectrum van de bloemen in de door ons aangeplante velden. De kleurenpercentages van de aanwezige bloemen die zij in het veld hebben waargenomen zijn het startpunt geweest. Aan de hand daarvan ontstonden digitale kleurvelden die gebruikt zijn voor de kleden. Ieder picknick kleed representeert een van de zes bloemenvelden."

We lopen verder over de tentoonstelling en staan dan stil voor een zestal hopen aarde uit de verschillende velden. Verderop ligt een vierkante meter bruin gekleurde stenen die uit de bodem blijken te zijn opgediept.

Wat illustreren deze stenen en hopen aarde?

SvdB "Hoe diverser de aarde in een veld hoe beter het bodemleven en

dus ook meer biodiversiteit. We bemesten en spuiten bewust niet in onze velden. De stenen zijn allemaal afkomstig uit een en dezelfde akker en zijn er door de betreffende boer uitgehaald. We hebben er de namen van insecten en dieren opgeschreven die onderdeel zijn van het bodemleven dat erin zit: mol, hooiwagen, engerling, enz."

Heeft het boerenbedrijf eigenlijk nog wel toekomst in ons land?

SvdB "Het Nederlandse landschap hebben wij voornamelijk te danken aan het boerenleven. Dat cultuurlandschap is nodig voor het voortbestaan van de soorten. Er zijn maar heel weinig soorten die alleen in een natuurgebied kunnen overleven. Wel zijn we kritisch op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en schaalvergroting. Maar de gemiddelde boer is zeker geen boeman. Je ziet ook meer en meer bloemrijke graslanden, die zijn gezond voor het vee en ze komen de biodiversiteit van het bodemleven ten goede."

SC "De oplossing zit ook in het terugbrengen van landschapselementen, zoals hagen en prikkeldraad. Voor een groot deel zijn die verdwenen door de schaalvergroting. Neem deze twaalf meter prikkeldraad die ik hier op de tentoonstelling heb neergezet; een subtiel gebaar, want ik maak geen grootse, opvallende kunstwerken. We hebben een dergelijke installatie met prikkeldraad ook als kunstwerk ingebracht in het veld, als een *Voorstel voor het landschap*, wat ook de titel is. Het prikkeldraad en de paaltjes hebben een positieve uitwerking op het bodemleven; er komen mieren op af en bijzondere soorten flora en fauna. Zo ontstaan er reservoirtjes in de natuur waardoor de ecologie z'n gang kan gaan."

Verderop in de zaal liggen twee grote vreemdsoortige objecten van triplex die wel wat weg hebben van in elkaar geschoven en uitvergroete vlinder-vleugels.

Gaat het bij deze objecten om de vleugels van een vlinder?

SC "Nee, ik heb hier vraatsporen weergegeven in triplex. Het zijn de vraatsporen van de kleine en de grote wintervlinder. Ik heb die leegtes omgezet naar tastbare, sculpturale vormen. Je ziet dus drie gaten van één soort vlinder op een blad van een plant, sterk uitvergroet en dat uitwerkt in triplex. Een soortgelijk werk is aangekocht door het museum."

Stefan Cools, *Vraatsporen grote wintervlinder* (2022), met tableau van burger-onderzoekers, foto Moniek van Wegdam

Wat is de functie van dieren bij het beheer van het landschap?

SC "Die functie is heel belangrijk. Dieren zijn essentieel voor het landschap; wij zien ze als medebeheerders. Denk aan een mol die de grond luchtig houdt, of aan een bever. Gemeentes die de bever toelaten hebben in de zomer minder last van droogte in de riviertjes."

We stoppen in een tweede zaal bij een installatie met liggende vierkanten latwerken van hout, waarop een aantal palen in de kleuren rood en wit is aangebracht. Het levert een fraai beeld op van zich herhalende geometrische vormen op, waarbinnen zich een variatie in hoogte en kleur afspeelt.

SC "Het is een abstrahering van een deel van ons veld. Je ziet de hoogtes van het veld die worden aangegeven door palen. De kleur geeft de hoogte aan. Deze palen gebruik ik zelf ook voor metingen in het veld."

SvdB "Als bezoeker kun je er doorheen lopen en het landschap zo op een geabstraheerde wijze meebeleven. Voor de biodiversiteit is een verschil in gradiënt en hoogte in het landschap goed. Wij streven naar een bloemrijk grasland en een zo homogeen mogelijk beeld."

Word je zo toch niet meer landschapsecoloog dan kunstenaar?

SC "Nee, daar ben ik niet bang voor. Sandra en ik kijken altijd met het oog van een kunstenaar naar het landschap. Onze vraagstelling 'Kunnen de dieren het beheer van het landschap van de mensen overnemen?', is niet een ecologische maar eerder een artistieke, volledig hypothetische vraag. De kunst biedt ons de speelruimte die andere wetenschappers niet hebben. Bij onze presentaties ben ik me ook heel bewust van materiaal en kleur."

Wat is de functie van kunst als het gaat om natuur en milieu?

SC "Kunst is een hele mooie vorm om met mensen in dialoog te gaan: schoonheid als voertuig om kennis van de natuur over te dragen."

Uit het leven van een vlinder, Museum De Domijnen, Sittard, 21 mei t/m 30 oktober 2022, www.dedomijnen.nl www.stefancools.nl